

УДК: 111.82

Облова Л.А.
Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФІЗИКИ ВІДСУТНОСТІ
(читання з метафізики ХХ століття)

Стаття являється дослідження особливостей метафізики відсутності, як спроби утвердження відсутності метафізики. Досвід метафізики відсутності є проявленням розмислів ХХ століття у стосунку до робочих смислів постметафізичного мислення. Звертається увага на ефект присутності в акті мислення М.Гайдеггера. Аналізуються співвідношення сутнього і наявного в межах метафізики присутності і метафізики відсутності. Через дослідження поняття дисемінації Ж.Дерріда, зроблено акцент на екзистенціалі розсіювання. Стверджується, що в метафізиці відсутності людина не покликана у власну сутність, а живе у повторенні заради повторення, сваволі повторення. Тому знаменується «безкінцевою».

Ключові слова: метафізика відсутності, присутність, наявне, підстава, повторення, лунки буття, дисемінація.

Облова Л.А. Особенности метафизики отсутствия (чтения по метафизике ХХ века). *Статья является исследование особенностей метафизики отсутствия как попытки установления отсутствия метафизики. Опыт метафизики отсутствия есть проявлением размышлений ХХ века в отношении к производящим смыслам постметафизичного мышления. Обращается внимание на эффект присутствия в акте мышления М.Хайдеггера. Анализируются соотношение основательного и имеющегося в пределах метафизики присутствия и метафизики отсутствия. Через исследование понятия диссеминации Ж.Деррида, сделан акцент на экзистенциале рассеяния. Утверждается, что в метафизике отсутствия человек не призван в собственную сущность, а живет в повторении ради повторения, произволе повторения. Поэтому знаменуется безграничной.*

Ключевые слова: метафизика отсутствия, присутствие, наличное, основание, повторение, лунки бытия, диссеминация.

Oblova L. Features of lack metaphysics (readings on metaphysics of the twentieth century). *The article is a study of the features of metaphysics of absence as an attempt to establish the absence of metaphysics. The experience of lack of metaphysics is a manifestation of the reflections of the twentieth century in relation to the producing meanings of post-metaphysical thinking. Attention is drawn to the effect of the presence in the act of thinking M. Heidegger. The correlation of the presence and absence of metaphysics present within metaphysics and metaphysics is analyzed. Through the study of the concept of dissemination of J. Derrida, an emphasis was placed on the existential scattering. It is argued that in metaphysics of absence, man is not invoked into his own essence, but lives in repetition for the sake of repetition, the arbitrariness of repetition. This is marked by unlimited.*

Key words: metaphysics of absence, presence, cash, basis, repetition, holes of being, dissemination.

Вступ. Якщо метафізика присутності має своїм інтересом унікальність, «тесамість» того, що відбувається, то метафізика відсутності не відриває очей від сили повторення. Всі моменти підходу до неповторних переходів і потреба зробити ще *не один* захід до його наближення і є тим, що метафізика присутності не вважала метафізичним. Саме в ХХ столітті людина поставила питання неспроможності вийти з «ротаційного» в «незамінне» і почала мислити «відсутністю». Коли людина мислить «присутністю», вона неминуче виходить з «кінцевості» існування живого у «нескінчене». Хоч, саме «нескінчене», все одно залишається поза людиною, що усвідомила «кінцевість». В сфері відсутності людина зупиняється на тому, що немає закінчення, крутиться і тому перекручує або, навіть, відкидає свідомість «кінцевості».

Мета статті є аналіз метафізики відсутності, як опозиції метафізики присутності, з виявленням особливостей постметафізичного мислення.

Основна частина. Коли метафізика присутності, або західного стилю філософствування, ґрунтується на двох тезах: про привілейоване становище теперішнього моменту часу і привілейоване становище свідомості як тієї інстанції, яка забезпечує присутність світу і самої себе в світі, метафізика відсутності бере стрижнем свого існування ілюзорність іншого начала світу. Зауважимо, що «метафізика відсутності – поняття постмодерністської філософії, що конституюється в концептуальному просторі постметафізичного мислення і таке, що фіксує в своєму змісті парадигмальну налаштованність на відмову від трактовки буття в якості наявного і орієнтацію на його розуміння як нон-фінальної процесуальності. В постмодерністській ретроспективі класична філософія постає як метафізика «наявності» або «присутності», в той час як некласичний тип філософування... оцінюється філософією постмодернізму як таке мислення, що ініціювало «критику метафізики, критику понять буття і знаку (знака без наявної істини); фрейдівську критику самонааявності, тобто критику самосвідомості суб'єкта, самототожності і самоволодіння; гайдегерівську деструкцію метафізики, онто-теології, визначення буття як наявності (Дерріда)» [2]. Таким чином, в метафізиці відсутності мова йде не про неможливість прийняття наступного начала світу, як наявності істинного, а деконструктивне розуміння єдиного начала світу як закарбованої ілюзії або структурного сліду, «прозорого елемента, що забезпечує безпосередність переходу до того, що представляється», що стирає різницю між тим, що є і чого немає. [1, с. 387]. Слід – це те, що зміцнює віднесення, розмежування. Через захопленість існуючим, в розумінні видимим, ми не бачимо присутності. Вона зяє в акті ототожнення існування в часі і позачасового існування. Метафізика відсутності приходить до необхідності відрізнити ту кінцевість, яка є без кінця (завжди таку, що станеться, в'їдливу) і вічну кінцевість (власне майбутнє, непередбачуваність). При цьому така відмінність або непомітність необхідності завжди вмирати і того, що ніколи не помре, є як втрата контакту Dasein з буттям, що супроводжується втратою джерела (форми) трансцендуючої свідомості (непізнаваного) і пізнанням відчуженого, відстороненого незбагненого.

Саме кризь метафізику відсутності відкривається шлях подолання форми світу, задля укріплення реальності як такої «викиднем». Акт мислення відсутністю проводить призначення, доленосність мислячого не існуючим або відкинутим (тим, що потрапляє у порожнечу) боком. Проте, це не вид виклику (прориву) нормальної дійсності. Скоріше, розуміння того, що справжнє відбувається не шляхом через себе, як *кризь себе*, а способом через себе, як перекидання *за себе*. Можна сказати, не відбувається. Справа метафізики 20-го століття не в спростуванні абсолютної тотожності, а у відхиленні (ігноруванні) подібності, «зміщенні подібності» (Дерріда). Це мислення *того ж самого* в якості «свого-іншого».

Розуміння буття як присутності, яке розвивав М.Гайдеггер в фундаментальній онтології, є спробою показати, що в даний момент (в культурному просторі, в теперішньому тимчасовому відрізі) щось, що визначає цей момент, саме по собі приховане (нібито відсутнє). Тобто наявність (явище) спирається на підставу і є завдяки тому, що вона не фіксується в наявності, а зберігається в статусі того, що є. В «Положенні про підставу» мислитель говорить, що все має підставу і, навіть, саме положення про підставу потребує підстави підстави [3, лекція № 1]. Це кидає мислячу сутність у безпідставне, проте позбутися цього неможливо. Інакше кажучи, явища приходять і йдуть, тому що *умова можливості* явищ не приходить і не йде, а задає прихід і відхід з себе-в себе, всьому відмінному від себе. Явище – свідок присутності чогось більшого, ніж воно само. Все існуюче не є самодостатнім і піддається шезненню. Так Гайдеггер не демонструє ієрархію сутності і явища (існуючого і належного), а наводить на думку, що «два світи» можуть бути (повторять неповторність дійсності) тільки тоді, коли явище залишиться собою і вчасно відхилиться, а сутність не втримається в існуючому. Сутність не первинне явища, а те, що утримує все собою і не здатне стати явищем. Сутність ніколи не прийде, але і не піде – вічна. Явище плинне.

Говорячи про присутність Гайдеггер зазначає, що титул «присутність», яким ми позначаємо це суще, виражає не його щ о, як стіл, дім, дуб, проте буття. Буття, про яке для цього сущого йде справа в його бутті, завжди моє. Присутність тому ніколи не фіксується як випадок і приклад певного роду сущого як наявності [4, с. 42-43]. Отже, будучи власною, а не наявною можливістю, присутність пере-буває в наявності, проте ніколи не зводиться до неї.

Метафізика відсутності не погоджується з тим, що вихід до самодостатнього або того, що визначає собою, проте зберігається в прихованому стані можливий через прихід-відхід наявності (послідовне самоусунення явища). Смысл скороминушності існування (ось-буття) не в шезненні, а в квазівідсутності (невидимості) належного.

Отже, в метафізиці присутності – справжнє є безпосередньо, невимушено, а в метафізиці відсутності «тут і тепер» опосередковано безпосередністю. Є сутністю там-буттям або десь-буття.

Символом метафізики відсутності – є не поворот, як символ метафізики присутності, а зигзаг. Те, що несе статус абсолютного факту переміщення переміщення. Зламу світової колії. Через те, що метафізика відсутності на місце справжнього ставить те, що йде зараз (онлайн), а інстанцією свободи називає вібрацію подієвості і катамтезіс (забуття знайомого, рух зверху-вниз), у неї виробляється механізм поршня (спуску-

злету). Не випадково в 20-му столітті активно піднято питання комунікації, а філософи займаються проблемою мови, смислу, тексту, письма, автора. Активом часу стає інформація – сила, яка спрямована на зміцнення однократності.

Отже, метафізика відсутності, як вимір іншого мислення чи мислення того-ж-самого-іншого – не спростування, а вивертання (викриття) істини присутності. Саме тому її мізософічний настрій виробляє відчужені методологічні засоби. На місце «іншого» стає «чужий». Не просто незручний і не зрозуміло який, а той, якого не відаєш і не бачиш ні оком, ні розумом. Так як метафізика відсутності покладається на чужість, сутність її структури одержима самопоглинанням, а механізмом дії є подрібнення.

Можна виділити такі екзистенціали мізософічного настрою метафізики відсутності: розтин, відкидання, роздирання, розбіжність, розсіювання, розгубленість, демонстрація, вичинка, покриття, прикриття, розтягування, рознос, перешкода.

Особливим проявом метафізики відсутності є акт дисемінації. Екзистенціал розсіювання, проти якого виступає накопичення (колекція). Як філософське поняття дисемінацію відкриває Ж.Дерріда, задля ілюстрації ефекту розповсюдження з невідомої точки, а, точніше, «не звідки» процесу наявності або можливості бути «кінцевому» з середини розтину (пустотної формації). Тобто, закон дисемінації вказує, що все явлене починається з *подвоєння*. Це такий момент прошаровування, що не співпадає з дуплікацією, як репрезентацією чогось двічі. Вірніше сказати, що це *розстрочка* того, що не повторюється. Свого роду «міта» (прорив) смислу того, що буває раз і назавжди з подальшою ітеративністю його прочитання.

«Міта» смислу («звідкись»), не співпадає з розбиттям, тому не показує дисемінацію досвідом шматування дійсності на часові відрізи. Також не є крайням однієї епохи, задля позначки старту іншої. Це свідчення «завгодності» підстави унікального. І одночасності розпуску кожного з автономної «лунки буття» силою особливої здібності тягнутися через прорив. Функція дисемінації – бути місцем початкування розквіту власного призначення.

Не зважаючи на те, що люди замкнені певним часом, є момент перебування і становлення у власній «лунці буття». Тому кожний з визначеною мірою проривається у замкненість часом (кінцевість). Відносно «прорваного» погляду, або погляду з «прірви», хтось це вже зробив, хтось ще безсилий, а дехто робить зараз, проте в принципі інтенсивність конкретизації не порушує місця з якого всі знову і знову (інакше) стаються. Отже, дисемінація захищає від скупчування. Збиття в одному. І сила її розсіювання має смисл в ре-цітуванні.

Таким чином, Дерріда показував, що людство, а не конкретна людина і є «мітою», інтервалом, що подвоює, уникає конфліктного ієрархічного поля через силу повторного поля проривання. Дисемінація реалізовується поступовістю, проте не зв'язком причин і наслідків, а як сукупність часових проривів, буттєвих шарів, коли кожний «попередній» відкривається відсутнім боком. І в цьому єдиний. Дякуючи цій незримій подобі, щось певне виштовхується дійсною силою, повертається явленням і представляє трансцендентальне позначуване (миль переміщення переміщення).

Отже, в мисленні Дерріда, дійсність рухається стрічками, суцільними швами. Рухом поєднання деталей, конструкцій – розірваного. Тому дисемінація приховує

розуміння «іншого з'єднання». Специфічної «текстуальної» роботи, де послідовність встановлюється рухом не по черговості (за кимось), а принципом запису. В такому становищі людина займає місце стояння не за вже явленим, а залишку. Того, що надає буття рядкам. Сама є свідком живої тканини буття.

Питання про те, що ж між «лунками буття» виникає через стереотипність. Бо між ними не може бути щось. А коли і є, то ніщо або відсутність сутнього. Тобто люди зібрані в місцях, де попередня подія втрачає силу (вже безсила), а майбутня набирає міць (ще безсила). Момент зустрічі «безсилового» відбувається там, де немає людини. Прослизає між людей. Тому і глобальне трапляється з кимось, десь за стіною, на відстані.

Самі миті подвійності, сукупності («лунки буття») і дають можливість подвійного прочитання дійсності. Вони самі «між», *щось* проміжне або наскрізне *дещо*. Ця здатність бути-між-собою (між-рядковості) не роздвоює, а долучає до різнобічності. Показує динаміку дійсності.

Таким чином, дисемінація обертається через себе. Відхиляє те, що здатне артикулювати поле сущого. Цей інверсійний перекид не має відношення до заміни рівновеликих один одним, що в результаті призводить до становлення, наприклад, добра злом. Тут, це інваріантність природи творення. Оборот дисемінації постійний, тому «лунки буття» не знають привілеїв і не вдаються до ієрархії. Кожний без виключень створений в результаті дисемінації крутиться в своєму світі. І цю необхідну різновидність звернення (ре-цитуювання) неможливо переробити, змінити. Цьому не можна заважати, бо кожний має свій зміст. У всіх рівнозначне проривання і це гарант того, що немає кому бути центром творіння. Те, що «порядкується» щомиті, не власне місце істини, а не-початкове, порожнє. Таке, що не наділяється смыслом. Проте організовується грою двійника, нескінченним обміном таємниці і явного.

Дисемінація – це не розсіювання насінням, а «живе розмноження». Насіннєве розсіювання ніколи не буває самим собою і ніколи не повертається до себе. Воно зтягнуте поділом, тобто власним множенням, що призводить до втрати і смерті [1, с. 441]. А живе розмноження – таке, що вирішує нелогічні завдання, врівноважене (залишає в рівновазі множинність смислу), прочитане в щезненні (зазорі двох зазорів), стягування в точці, де схрещується хрест. Дисемінація не зв'язка, адже зв'язка не наскрізна. А саме мить нерозривності різних, як засвідчення їх рівновеликості. Можливості взаємоіснування без пошкоджень для себе особисто. У просторі дисемінації втрачається (не помітна) обираність просторових точок, немає «системи» місць і зміцнюється свобода і відповідальність кожного. Думається, що Ліотар сказав би, що дисемінація розчиняє силу центрів тяжіння, які утворені традиціями, а Рорті помітив би, що в результаті дисемінації жоден привілей не володіє над іншим. Також, згадується «влада без трону» Фуко і «рівномірне розсіювання» Дельоза.

Дисемінація і є сила тяжіння, духовність, свобода. Сила, яка звільняє від важкого тягаря буденного, масового, самовдоволеного свої власні створення. Проте автором вона відкривається через відмову від ефекту присутності і покладанням на процесуальність переміщення.

Сутність особливого розсіювання цікавила і, згадуваного вже, М.Гайдеггера. Філософ буттєво (на власній підставі) відвертав буденність (наявне) і вказував на те, що

буття оприявлюється, тобто робить дійсною присутність і тим самим репрезентує мить просвітлення. Саме несподіваність моменту просвітлення (просвіт буття чи акт прориву зсередини) показує чому епохи, тобто глобальні часові виміри, раптово розпускаються як бруньки. Строго кажучи, володіють владою виведення себе з небаченого або силою піднесення і перебування². Мислитель вловлює, що запитання про буття просвітлює думку і завжди дивує тим самим. Тобто спонукає до того, що звертає до начала.

Отже несподіваність є тим, що показує чому епохи неможливо вивести одна з одної і представити у вигляді процесу постійного протікання. Одночасно чому не можна ігнорувати спадкоємність епох по відношенню одна до одної (кожної до будь-якої). На думку Гайдеггера спадкоємність епох є несподіванкою, тобто чимось таким, що не ув'язнює їх, стаючи між ними, а тим, що приходить щоразу крізь утаєне в імпульсі долі буття. Епохальні події розпізнають одна одну, так як в кожній присутнє те, що само себе відхилило. Не дивлячись на те, що Середні віки осяяні вірою, а Новий час розумом, по суті те чого вони прагнули, відхилило себе. Ці часові відсіки тільки тому і розпізнаються окремим, хоча і є суцільним прагненням того ж самого. Насправді і Середні віки і Новий час, так само як і Античність, мають єдине джерело, тобто їх джерелом є Єдине. Тому річище кожного подієвого виміру Єдиного (фюсис, віра, раціо) живить потік (триваючу мить), який є скрізь і одночасно ніде.

Таким чином, хаотичне розсіяння способів вираження буття і підстави, не акт баткування чи кресання дійсності, а участь в ствердженні (укріплення) неможливості розбити «фундамент» на частини (окремі деталі). І, відповідно, відколоти епоху від епохи, «докладанням» їх історії. «Фундамент» буття чи підстава споконвічно засіяна буттєвим «зерном» (всім або собою), де кожна «лунка буття» розпускається одночасно. Не дивлячи на те, що в порядку часу це виглядає як поява один за одним, почергово, у вічності всі поряд. Глобально поруч. Разом. Необхідність хаотичного розсіювання репрезентує ідею відкриття того самого всім без виключень. Віру в свою здібність тягнутися до горизонту (до начала). Підстава є навстіж і кожна людина на власний розсуд пізнає буття.

Отже, необхідність хаотичного розсіювання іменувань буття як такого не назбирує, сколочує інформацію про остаточне, а звільняє від накопичення і ваговитості знаного і відомого про абсолютне.

Сутність хаотичного розсіювання представлення буття в тому, що справжнє є «стежками», «строками», «рядками». Одним словом, оприявлюється «суцільними швами», «кріпленнями», проміжним становищем людини в світі. Через розсіяння підстава говорить про «текстуальну» роботу з буттям. Значить форми розуміння буття як такого є не одна за одною, а «рядок» за «рядком». Біля одного розуміння буття розташований ще один спосіб торкання буття. І всі спроби не існують одна попри одну, а

---

² До слова, епохи володарюють силою піднесення і перебування не на зразок сходу сонця, а є тим самим, що і акт тривання думки. Особливим спілкуванням с собою, без звертань до свого „опонента” в третьому лиці, як до стороннього.

рівноправні і неповторні. Дякуючи хаотичному розсіюванню кожна людина – с-творіння, тобто будівля (батьківщина) буття. Всі досвіди розпізнавання буття як такого не такі, що наслідують за тим, що пройшло і не такі, що наступають у свій час, а є сказом підстави. Тобто це щось, що здатне говорити, виражати, переживати, свідчити, проте не плутати «лунки буття».

На підставі хаотичного розсіяння буття можна стверджувати, що проміжне становище людини як людини (присутність) не можна представляти як місце між буттям і небуттям. Запитання про те, що є між «лунками буття» неправомірний, проте стереотипний. Між «стежками» або спробами торкнутися буття як такого не може бути чогось, адже між ними ніщо або відсутнє щось. Самі спроби і є щось проміжне, наскрізне. Власне переживанням відсутності інтервалу між буттям і небуттям. Саме тому вони не артикулюються і не множаться. Особлива здібність «бути-між-собою» (між рядками) не розтинає, а прилучає до багатообразності буття крізь самовідхилення свого. Значить «лунці буття», як знаменню спроби іменувати буття, не можливо надати привілейованої позиції. У кожної людини, через «зустріч» з присутністю, рівнозначний почин, тому кожному бути собою, а не кимсь. Такий гарант нікому не бути точкою відліку забезпечує однорідність прагнення до своєї справжньої «батьківщини» або можливості безпосередньо передавати крізь себе буття.

Висновок: досвід метафізики відсутності і суттєве осмислення ефекту присутності показує, що сутність людини може бути сприйнята як гранична або така, що є без кінця. І в залежності від цього або стверджувати можливість метафізики, або повністю її відкидати. Метафізика відсутності не покладається на границю, тому показує онтологічний вимір людини, як такий, що постійно переміщується і тому не може бути виявленим. Тому головною особливістю метафізики відсутності є відчуження від неповторного (тесамості) і повторність себе в чужому.

Література:

1. *Деррида Ж.* Диссеминация / Ж. Деррида; пер. с франц. Д. Кралечкина. – Екатеринбург: У-Фактория, 2007. – 608 с. (Philosophy)/
2. *Можейко М. А.* Метафизика отсутствия / М. А. Можейко [електронний ресурс] // Режим доступу: http://psylib.org.ua/books/gritz01/metafizika_otstvija.htm
3. *Хайдеггер М.* Бытие и время / Мартин Хайдеггер – Пер. с нем. В.В. Бибихина. – М. : Академический проект, 2011. – 460 с. – (Философские технологии).
4. *Хайдеггер М.* Положение об основании / Мартин Хайдеггер Положение об основании. – СПб. : АЛЕТЕЙЯ, 1999. – 294 с. - ISBN 5-89329-078-X.